

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент*
по специалност 2.1. Филология. Български език
съгласно обявата в ДВ бр.22/ 15.03.2019 г.

с кандидат: д-р Калина Стефанова Мичева-Пейчева, главен асистент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ – Българска академия на науките

Рецензент: дфн Марияна Цибранска-Костова, професор в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН

В ДВ бр.22/ 15.03.2019 г. е обявен конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент* за нуждите на Секцията за етнолингвистика в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН. Единственият кандидат в обявената процедура е гл.ас. д-р Калина Мичева-Пейчева. Кандидатката е била редовен докторант в същата институция в периода 2003–2006 г., където е придобила научната степен „доктор“ с тема на дисертацията „Семантичната опозиция *чист-нечист* в българския език и нейните културни конотации“. От 2006 г. до момента тя работи в Секцията, за чиито нужди е обявен конкурсът, заемайки последователно длъжностите *проучвател* и *асистент*. За периода от 13 години трудов стаж след защитата на дисертацията си д-р К. Мичева е развила сериозна публикационна и цялостна научна дейност, която закономерно води до целесъобразността от личното ѝ академично израстване, част от задължителното кариерно развитие на младите кадри в Секцията. Тези процеси са съобразени със законовите изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение в БАН и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Към тях ще се придържа в качеството си на рецензент.

В процедурата гл. ас. д-р Калина Мичева участва с подлежащи на оценка материали след последния конкурс за *главен асистент*, групирани по наукометричните показатели според Националните минимални изисквания за длъжността *доцент*, както следва: 3 монографии за периода 2013–2017 г.: една от тях възпроизвежда разширен и преработен вариант на дисертацията, а друга на сходна тема е издадена в чужбина на руски език; участие в една анотирана библиография с ясно обособен съвторски дял; участие в един речник с ясно дефиниран азбучен индекс; авторство на едно учебно пособие; 7 студии; 24 статии, от които само една е под печат, 6 са публикувани в чуждестранни издания, 2 реферирани в Scopus; 5 рецензии и хроники. Колегата регистрира 23 участия с доклади на научни форуми, от тях 4 в чужбина. Тя е била или понастоящем е член на общо 12 проекта, 4 от които международни. Справката за цитиранията на нейни публикации съдържа 43 позиции, 5 от които представляват рецензии на нейни монографични трудове.

Сравнението с Приложение А от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ по отношение на академичната длъжност *доцент* показва, че изцяло са спазени наукометричните изисквания, а при редица показатели има категорично превишаване. Кандидатката е представила и справка за изпълнение на минималните национални изисквания с количествения им израз в точки. Нямам забележки към предложените материали и държа да отбележа, че те са предоставени в отлично организиран вид.

Анализът на конкретните научни приноси на кандидатката трябва да започне от монографията ѝ ***Етнокултурната бинарност в средновековната българска литература***. Издателски комплекс „Диомира“. София, 2017, 266 стр., ISBN: 978-954-2977-45-2. Този труд не само отговаря на изискването за отпечатана монография, но представлява хабилитационен труд по смисъла на закона да не се повтарят представените трудове за придобиване на образователната и научна степен *доктор* и материалите, участвали в конкурса за *главен асистент*. Трудът е оригинална самостоятелна разработка на авторката в полето, в което е натрупан значим предходен опит. Той е продължение на нейните постижения в моделирането на езиковата картина на света в традиционната българска култура, но този път във фокуса на внимание е Българското средновековие и неговите опозиции, бинарните противопоставяния между категории на мисленето, познавателния и ценностен опит на средновековния човек. Към такава интерпретация колегата се насочва със солидния багаж на културолог и филолог, а не без значение са и познанията ѝ върху класическите езици от НГДЕК. За доказване на работните си тези авторката се е опряла на материал от съкровищницата на средновековното писмено наследство. К. Мичева поставя етнолингвистиката в диахронните периметри на знанието, доколкото модерната терминология в така наречените „текстове на културата“ и предлаганите терминологични дефиниции не могат да бъдат ограничавани само в синхрония, нито да се закрепостяват само към модерни понятийни категории. Силата на един метод в хуманитаристиката е толкова по-универсална, колкото по-обхватно е неговото приложение в системно-структурно отношение. Световноизвестните разработки на няколко европейски езика на Й. Бартмински, А. Вежбицка, С. Толстая и др. върху съвременната езикова картина на света преобладават на фона на много по-редките трудове върху диахронна етнолингвистика и лингвокултурология. Затова трудът на Калина Мичева има новаторски елементи. Изследването е организирано в увод; обща теоретична първа глава и четири глави, всяка от които последователно и целенасочено напомня за основния предмет на изследване *етнокултурната бинарност*, създавайки отделни сфери на неговото приложение в класическите старобългарски паметници (КСП), у Патриарх Евтимий, апокрифните молитви и новобългарските дамаскини. Първата глава представя собствения терминологичен език на изследването. За разлика от други етнолингвистични трудове, в които се съпоставят дефиниции на основни категории от различни автори, изложението на К. Мичева е много стегнато, с премерена цитатност и ясно обособяване на

обекта и предмета на изследване. Става ясно, че основният оперативен механизъм за достъп до бинарността е нейното езиково изражение в структури от ядро, приядрената зона и периферия на езиковата номинация. На практика изследването онагледява как лингвокултурологичният подход върху медиевистичен текст е в естествена връзка и приемственост с традиционните езиково-текстологични подходи. В теоретичната част са обособени два типа термини: лингвокултурологични и общи медиевистични. Следващото изложение доказва един от най-приносните изводи на цялата книга не просто за зависимостта между *култура* и *език*, но и за устойчивост на ценностите, които променят конкретната си реализация, но не и самия културен модел, в рамките на който съществуват. Авторката прилага кохерентна методика. Нейният стремеж е да представи функционирането на избраните опозиции в различни по жанрова природа произведения, различни по представата за средновековно авторство и не на последно място – по време на възникване. Така тази триизмерна разлика в източниците позволява „да се пренареди“ йерархията на езиковите факти. В рамките на диахронното изследване те имат характера на основни системни данни, защото, както е известно, в диахронното етнокултурно изследване липсват някои методи на синхронното, например анкетните данни или пък данните от националните езикови корпуси. Средновековният текст създава богати лексико-семантически мрежи в парадигматичната (хипероними–хипоними; антоними, синоними, деривати) и синтагматичната ос (колокации и комплекси, фраземи). В раздела за апокрифите К. Мичева е постигнала един притегателен център на книгата си не толкова поради средищното място в обема ѝ, а преди всичко поради оригиналността на интерпретацията. Специално внимание заслужава *Приложението* в края на изследването с нов наборен текст и частични новобългарски преводи на някои от използваните апокрифни молитви. Този раздел от труда на К. Мичева е неин личен принос за онагледяване на собствените теоретични постановки, но и безспорна актуализация на средновековни текстове в българското научно пространство. Авторката постига висока степен на обобщение, прилагайки сполучлива еднотипна структура на всяка глава: *въведение в източника– анализиран материал в парадигматични и синтагматични редове – обобщение на емпиричния материал – изводи*. К. Мичева има опит в творческото прилагане на утвърдената етнолингвистична терминология. Анализът на езиковите единици като културни знаци във всеки отделен текст или група от текстове е направен с вещина и без повторения, със стремеж да се очертаят новите моменти поради промени в историческия хронотоп или жанр. Разработката е принос към диахронната лексикология и семантика, защото борава с оригиналния езиков материал, осъществявайки приемственост със съвременните еквиваленти на разглежданите понятия. Дългият хронологически ракурс от X до XVII в. позволява да се изгради историческата представа за етнокултурната и езиковата динамика на ценностите сред българите като християнски народ, да се натрупат пластове знание посредством езика за религиозната християнска и традиционната култура.

Съществено място в изследователската работа на К. Мичева през последните години е ползотворното сътрудничество с европейски школи и центрове на

етнолингвистиката. На първо място ще поставя участието ѝ в проекта EUROJOS (Европейска езикова картина на света), разработван в Университета в Люблин, Полша. В материала върху концепта *свобода* (отпечатана студия от 2019 г.) са приложени съвременните методически постановки въз основа на три типа основни данни – системни, анкетни и текстови. Авторката доказва владенето на оперативния език на етнолингвистиката, а работата ѝ получава международно признание като елемент от съпоставителното изследване на понятията – ментални конструктори, и начините за тяхното езиково изражение в отделните национални езици. На подобна интерпретация е подложен и концептът *нация* (статия под печат в Scripta @e-Scripta, 2019) от представите за език, народ, народност през Средновековието до формирането на преднационална и национална идентичност в Новото време. Независимо какъв концепт се разглежда, К. Мичева умее да проследява едновременно детайлно и обобщено семантичното богатство на думите, които назовават изследваните понятия; да изхожда от ясни когнитивни дефиниции и да представя българския влог в знанието за света, закрепен в културата и общественото съзнание на българина през вековете. Понастоящем авторката работи по руско-словашко-български проект в програма ЕРАNET и се фокусира върху динамиката на традиционните и нетрадиционните ценности в славянския свят. В него тя е избрала концепта *любов*, който разработва отново на широк фон от старобългарската епоха и християнската духовна парадигма, през народната и традиционната българска култура до нашето съвремие и промените в междуличностните отношения поради глобализацията и интернет комуникацията. В периода 2015–2017 г. колегата е участвала в сходен проект със Словашката академия на науките, посветен на съпоставителното изследване на фрагменти от народната култура. Във всички публикации от това поле проличава овладяната терминология и убедителната процедурност в конкретните стъпки – поставяне на проблема, изследване на мрежите от лексико-семантични връзки както в парадигматически, така и в синтагматически оси на лексиката, от синонимите и антонимите до паремии; формулирането на ясни и обективни заключения.

Друг аспект от изследователската дейност на К. Мичева е участието ѝ в няколко емблематични труда за цялата Секция за етнолингвистика. На първо място по хронология следва да се постави ръководеният от доц. М. Витанова проект *Музикалният свят на българина в лексикалната система на българските диалекти (етнокултурни аспекти)*, завършен през 2018 г. с приета за печат монография. По този проект К. Мичева е съавтор и е реализирала 3 самостоятелни авторски публикации за названията на музикалните инструменти в старобългарския език, за имената на гайдата в диалектите, за ударните музикални инструменти и една в съавторство върху струнните музикални инструменти. Проектът е допринесъл целенасочено да се развиват и утвърждават в екипната практика умения за работа с писмени източници от всякакъв характер, диалектни записи и анкетни данни от информатори. Подобни изследвания зачестяват все повече в българското и международното научно пространство и със своя интердисциплинарен характер обслужват редица сфери на обществен интерес, както строго професионален, така и любителски.

Етнолингвистичен речник на българската народна медицина е мащабен текущ проект, на който би завидял не само етнолингвистът, а всеки филолог. Възможността да се систематизира и обработи разностранната информация за една от най-важните биосоциални общочовешки ценности, а именно здравето, в опозиция с болестта и нейните многоаспектни конотати, е безспорно актуална. Активността на К. Мичева в проекта е свързана с изследването на названията на детски болести и зли, нечисти сили според митологията, апокрифните молитви и фолклора. По този проект са осъществени две участия на научни форуми и 4 статии.

Не бива да остане недооценена работата на К. Мичева по още два проекта: „Написаното остава“ и „Заедно напред“, защото те я представят като активен и лоялен член на младата институтска общност, която изгражда непрекъснатата връзка на ИБЕ с българското училище и образование и популяризира неговите езиковите ресурси. И двата институтски проекта дават възможност на К. Мичева да се изяви във викторини, подготовка на тестови материали за ученици, в рецензиране на разработки на учители и онлайн курсове. Тази приложна дейност е отлично допълнение към научната и е изцяло в полза на обществото. В същата посока следва да се отбележи и експертната дейност на колегата като ръководител на студентски практики в периода 2013–2017 г. с подготовката на общо 47 студенти. Във връзка със същата приложимост на научното знание за учебни цели ще посоча научнопопулярното учебно пособие, съставено от К. Мичева, „Биографии на български писатели“ (2005, 251 стр.), което поради своята прегледност и висока функционалност остава полезен справочник за учители и ученици независимо от промените в учебното съдържание по литература в средното общообразователно училище.

Допълнителните данни за колегата изискват да споменем, че К. Мичева е носител на наградата на ИБЕ за млад учен през 2012 г. Тя е дългогодишен секретар на Секцията за етнолингвистика.

Обобщението за научните приноси на кандидатката в конкурса за *доцент* гл. ас. д-р К. Мичева може да бъде структурирано в следните основни заключения:

- Кандидатката има безспорни теоретични приноси в българската етнолингвистика с творческото приложение на съвременни модели за етнокултурен анализ върху разностранен български материал от миналото и съвременността;
- Разработките ѝ доказват с нови езикови данни съществуващи научни хипотези за културната идентичност и исторически формираната менталност на българите през вековете;
- В повечето от трудовете си авторката изнася необработен нов материал или систематизира по нови класификационни принципи събраната база данни;
- Предимство на нейния творчески профил е съчетаването на умения за работа и в синхрония, и в диахрония, което придава задълбоченост на проучванията и разширява техния обхват;
- Интегралност на научните и научно-приложните ѝ резултати поради участието на авторката както в теоретични монографични изследвания, така в речници и

справочници.

- Комплексен изследователски профил в една модерна дисциплина – етнолингвистиката, която не се изучава в университетите и поради това изисква и самостоятелна, и екипна работа за усъвършенстване и развитие.

Гл. ас. д-р Калина Мичева е един от младите представители на етнолингвистичната школа, създадена през последните 20 години в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ на БАН. Тя е приемник на своя научен ръководител проф. М. Китанова и последовател на своите утвърдени колеги, част от които са започнали академична кариера в задължителните полета на езиковедската българистика и преди всичко в диалектологията. Владеейки базисните знания за българския език – историята му, диалектологията, синхронната и диахронната лексикология, фразеологията, граматиката, всички те надграждат новото културологично и антропоцентрично знание, типично за съвременната научна парадигма. Хабилизацията на д-р К. Мичева обективно може да допринесе за съхраняването му, за продължаване на приемствеността в дисциплината и вярвам, че като доцент тя ще посвети част от присъщата за нея енергия на подготовката на нови кадри за Секцията за етнолингвистика.

В резултат на запознаването ми с предложените материали на кандидатката смятам, че оценяваната кандидатура отговаря на националните стандарти, както и на изискванията на Правилника на БАН и Правилника на ИБЕ за заемане на академичната длъжност *доцент*. Убедено препоръчвам на Научния съвет на ИБЕ да избере гл. ас. д-р Калина Стефанова Мичева-Пейчева на академичната длъжност *доцент* по специалност 2.1. *Филология. Български език*. Ще гласувам положително за това на заключителното заседание на НЖ.

Дата: 30.05.2019

София

Рецензент.

/проф. д-р Марияна Циорацка-Костова/